

Jakten på dømmekraft

Praksisnært, frimodig og bærekraftig
etikkarbeid

Arbeidsglede og moralsk praksis

Etisk kompetanse

Moralsk opptreden

Vi er både feilskolert og uskolert

- ▶ Den personlige etikkforståelse
- ▶ Den enkeltes personlige ”moralske kjøp”
- ▶ Den enkeltes refleksjonsferdigheter, etisk språk og forankrede etiske modeller (verktøy)
- ▶ Den enkeltes relasjonskompetanse

Kunnskaper, ferdigheter og moralsk innlevelse krever
treningspedagogikk /dannelse (Benner)

Felles etikkforståelse?

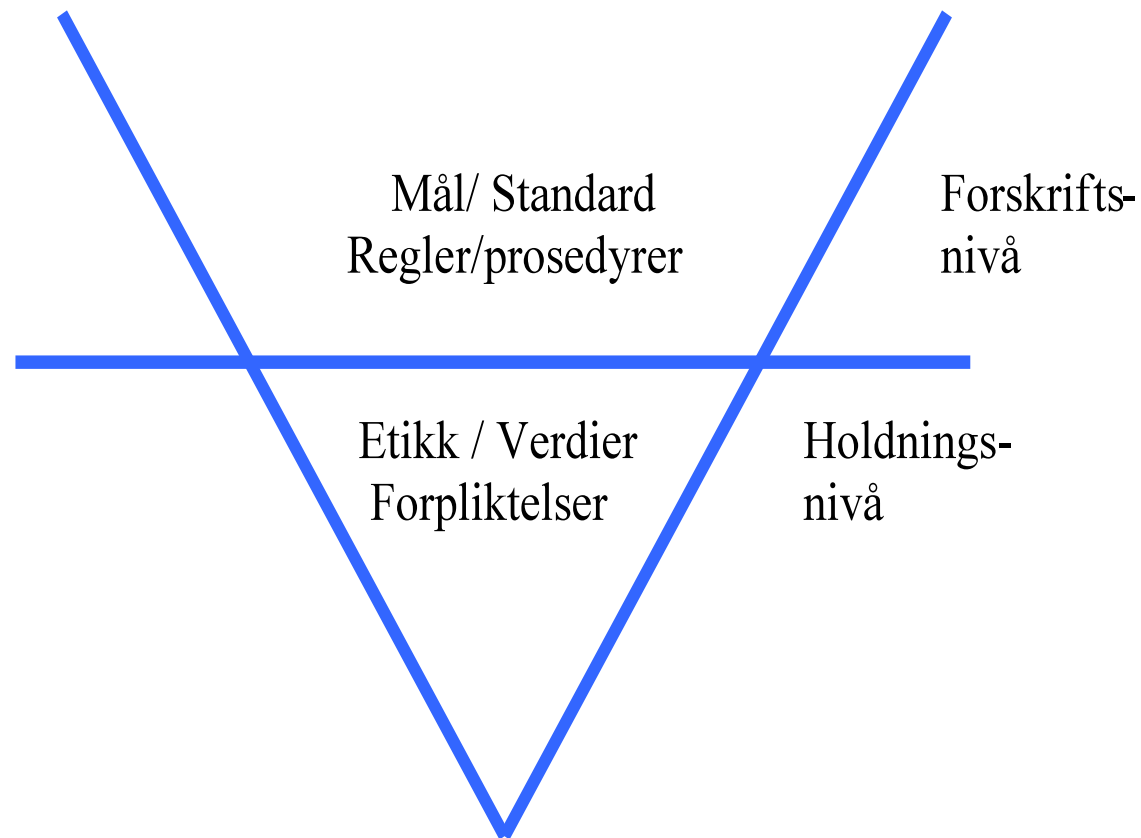
**Etikk er en praktisk disiplin.
(anvendt etikk, – moralsk praksis)**

Den sier noe om hvordan vi *bør* forholde oss til hverandre.

Den spør hvordan vi kan skape *forpliktelse* mot våre bør i praksis.

Guttorm Fløystad

Hverdagsetikk og kvalitet

Modell for kvalitetsarbeid.
Guttorm Fløystad

Avhengighet

Du som er helsearbeider og jeg som trenger hjelp er likeverdige mennesker. I møte mellom oss oppstår en avhengighet. Du som er helsearbeider vet at avhengigheten er gjensidig. Like fullt blir et maktforhold tydelig. I dette forholdet tar du ansvar.

Du vokter deg for å skape større avhengighet enn den som allerede finnes i møtet mellom oss. Ditt behov for å hjelpe balanseres mot mitt behov for å få hjelp.

Hva er det som gjør møtet til et etisk prosjekt ?

Etikken "nedenfra"

De spontan livsytringer

- ▶ Grunnleggende tillit
- ▶ Talens åpenhet
- ▶ Barmhjertighet

"Ingen kan gjøre deg mindreverdigg uten ditt eget samtykke"

Eleanora Roosevelt

Makt og avhengighet

Likeverd

Tidsbilde – moralsk uro?

hva kjennetegner fordringen i vår tid?

Innovasjonskraften

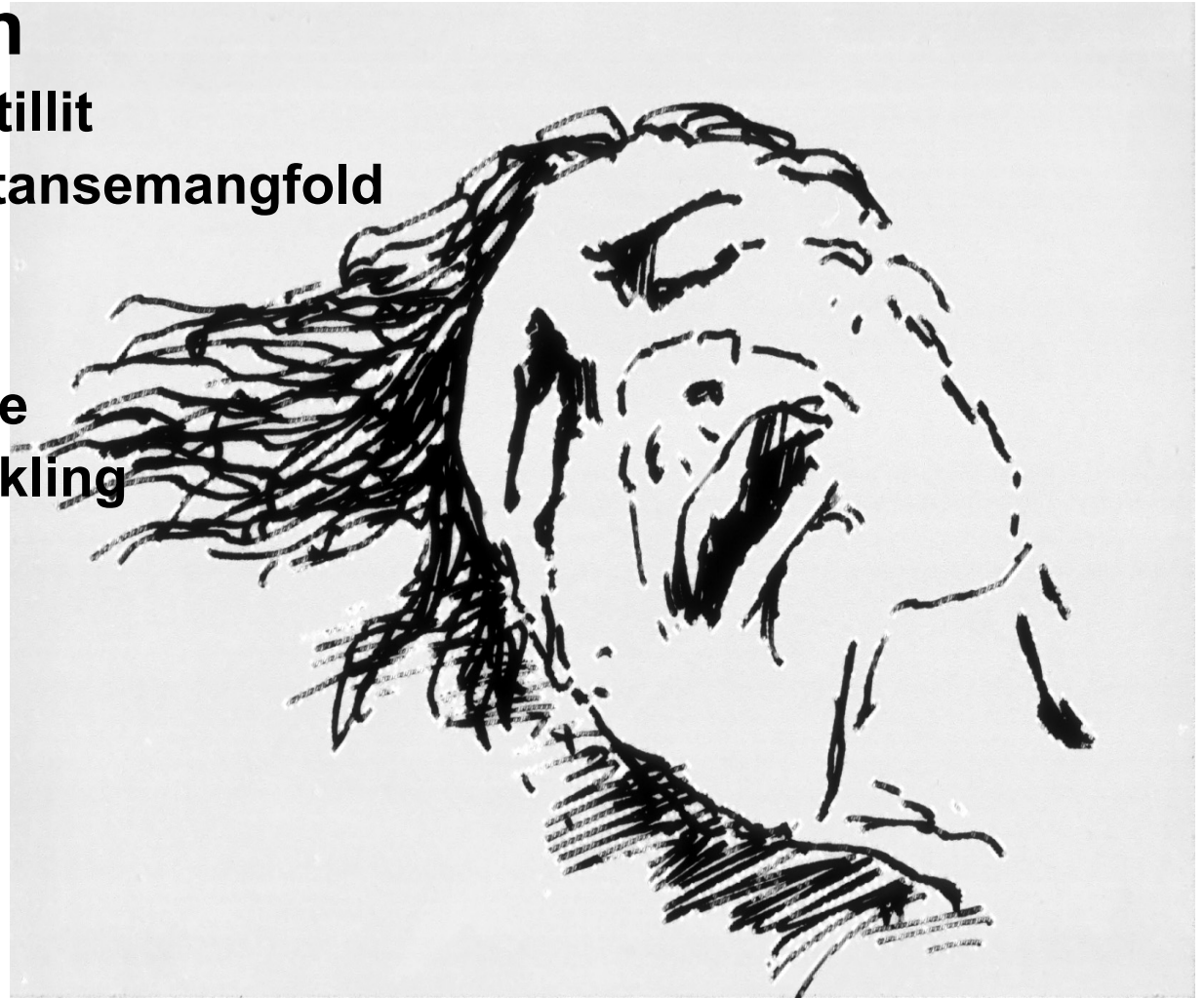
Fra marked og kontroll til tillit

Akademisering og kompetansemangfold

Teknologiens kraft

- ▶ Pasientens helsetjeneste
- ▶ Lederskap og kulturutvikling
- ▶ Teambygging mellom profesjoner

Bent Høye

Hvem danner dannelsen i vår praksis ?

Hva er kompetanse ?

De tre intellektuelle dyder (Aristoteles)

- ▶ **Episteme**, den vitenskapelige kunnskap, det som er etterprøvbart og varig
- ▶ **Techne**, det foranderlig, produksjon og handling, håndverk og kunst, kunstnerens kunnen, ferdighetsviten, perfektionert erfaring
- ▶ **Phronesis**, moralsk praksis, praktisk klokskap/visdom, den kunnskap vi har om praksis, dømmekraft, hvilke handling er passende å gjøre nå, hva er det rette nå, i denne situasjonen?

Jakten på dømmekraft

Jakter du?

- Det finnes ingen snarvei til personlig moralsk modenhet
- Mennesker kan ikke hjelpes med oppskrifter
- Bør det være lov å hjelpe sårbare andre uten systematisk og frimodig kollegarefleksjon?

Hverdagsetikk og pedagogikk

Profesjonalitet og kvalitet

Fagutøvelsens handlingsrom (faglig forsvarlig og omsorgsfull hjelp)

- ▶ Å bygge en solid etisk grunnmur
- ▶ Hverdagskulturen må skjerme fagets grunnlag og stadig styrke dømmekraft og praktisk klokskap
- ▶ Den profesjonelle skal både reflektere og beslutte under handlingspress

GRUNNMUREN: Våre kjerneverdier

Hvilke verdier er sterke nok til at vi står for dem sammen?
Hvordan implementerer og forankrer vi felles verdier ?
Verdier er ikke mer verdt enn det vi bruker dem til.

Dømmekraft

Svein Åge Christoffersen

Dømmekraft / moralsk opptreden

Dømmekraft kan sies å være en persons evne til kritisk refleksjon over sin iakttagelse.

Moralsk opptreden

- 1 Iakttagelse (persepsjon)**
vil si å få øye på det moralsk betydningsfulle i situasjonen og oppfatte hvordan dette berører de involverte.
- 2 Dømmekraft**
refererer til vår mer nøyaktige tolkning av situasjonen. Den følelsesmessige innlevelsen, eller evnen til empati spiller en avgjørende rolle.
- 3 Handlekraft**
å kunne gjennomføre velbegrunnede individualiserte tiltak

A.J Vetlesen

Modige møter er etikkarbeidets forutsetning

Mot til motstand

Den danske filosof og økonom Finn Janning sier (2009)

- ▶ Motstand handler om at skape et fundament, som en bedre verden kan vokse frem af. Aldri som en blind troskab overfor en position, heller ikke i opposisjon, hvilket meget motstand fejlaktig reduseres til. Snarere en konstant blottelse. Ingen forbedring finner sted uden denne blottelse, der krever mod. Al utvikling skjer i kraft af en blottelse. En åpenhet overfor det, som ikke er en selv, det ukendte, det fremmede. Det vi ikke umiddelbart kan forstå, men vil forstå.
- ▶ Fordi det ukendte og fremmede måske kan vise seg at skape et bedre fundament, et tredje sted, hvorfra kommende generasjoner kan skape ny livsglede.

Kilder til dømmekraft

Den etiske refleksjon

- ▶ Hva er refleksjon og hva er etisk refleksjon?
- ▶ Hvorfor er refleksjon så viktig?
- ▶ Hvorfor er den kritisk-analytisk refleksjonen så avgjørende?

JEG, – den reflekterende praktiker

Refleksjonen styrker bevissthet rundt egne valg, egen læring og egen moral i praksis.

Å tenke seg om, og tenke over hva jeg skal gjøre, det jeg gjør og det jeg har gjort.

Å omtenke kritisk analytisk, ettertenke, klatre på andres tanker.

Finslipe inntrykk og sammensatte handlingsvalg.

Å fortolke og forankre eget ståsted (grunnmuren)

Kilder til dømmekraft - å styrke relasjonsmot

Modige møter og nødvendige samtaler

Hvordan utvikler vi kollegial åpenhet og tydelighet?

Når sant skal sies, – kraften i tilbakemeldinger

Myndiggjorte medarbeidere

**Lærende personer og organisasjoner etterspør
kritisk tenkning og velbegrunnede argumenter**

Refleksjonskompetanse er lyttekompetanse

Lederen som kulturbygger

verdibasert, synlig, tilgjengelig, ansvarlig

Kulturutvikling, oppdragelse og dannelse

Forbildefunksjoner, idealer, tradisjoner

Perspektiv

Ta et skritt til siden (E. Øverenget)

Kjernen er menneskeverdet

” Slik vi betrakter et menneske, slik behandler vi det også ”

- ▶ Mennesker som arbeider med mennesker må kjenne sitt materiale
- ▶ Menneskeverdet er avhengig av å komme til uttrykk
- ▶ Hvilket menneskesyn kjennetegner oss nå?

Etisk refleksjon

Hvorfor er refleksjon så viktig?

John Dewey

- ▶ "We do not learn from experience. We learn from reflecting on experience."

Reflektert praksis er moralsk praksis

Refleksjon er et middel for å forsterke / forbedre profesjonaliteten i praktiske yrker, et middel til å finslipe erfaringsbasert kunnskap

Reflection-in-action ,

Reflekterer over det en oppdager i handlingen, settes bedre i stand til å handle riktig eller godt her og nå

Reflection-on-action

Tilbakeblikk, retrospektiv refleksjon for å prøve å tolke, forstå og lære noe som er erfart

(Schøn 1983. Ken Heap 1998 M Kirkvold)

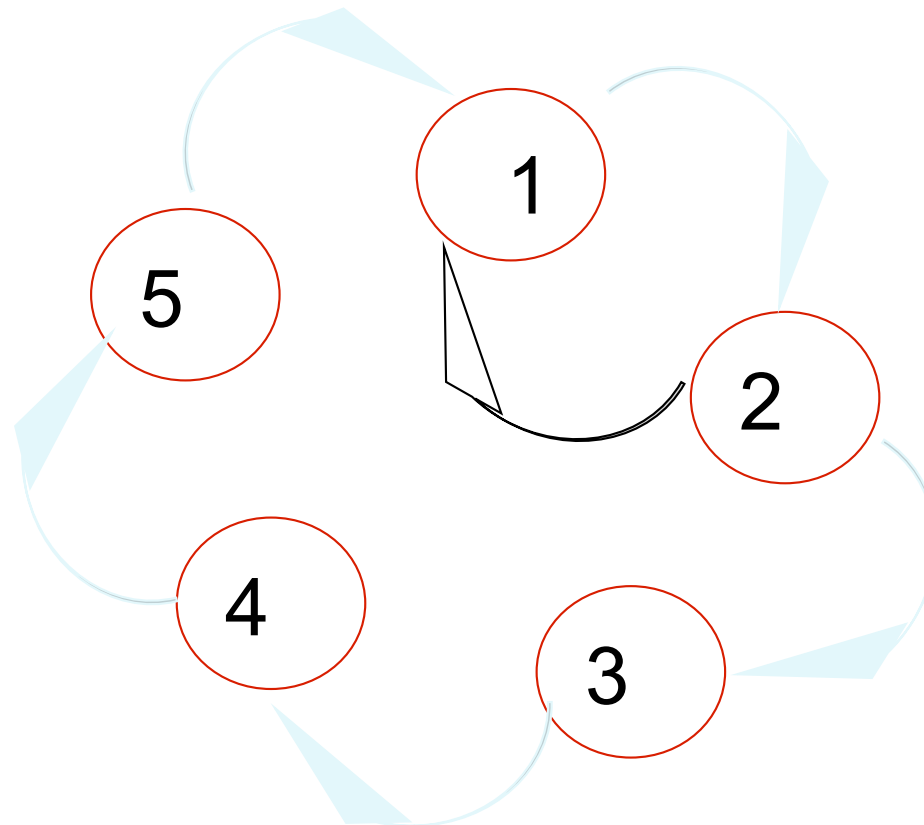
Veier til dømmekraft

Hvordan bruker vi ?

- ▶ Kjerneverdier
- ▶ Profesjonsverdier
- ▶ Narrativ fra praksis
- ▶ Utvalgte etiske modeller
- ▶ Det etiske språk
- ▶ De nødvendige tilbakemeldinger

Grunnmodell etisk refleksjon

(sekvensiell samtale)

Når du sier det, tenker jeg at...

Grunnmodell
Den sekvensielle samtale

JEG, den reflekterende praktiker

Refleksjon, – den sekvensielle samtalen som
kommunikasjons metode

..... når du sier det da tenker jeg at

Kommunikasjonsmetoden bygge på en systemisk
tilnærming. Sekvensiell samtale eller diskusjon er både en
lytteøvelse og en teknikk for hypotesedannelse.

David Campell, Kompetansebroen.
J.Danelund og C.Jørgensen
Danmarks forvaltningshøyskoles forlag
2002

Når verdier har det trangt moralsk uro

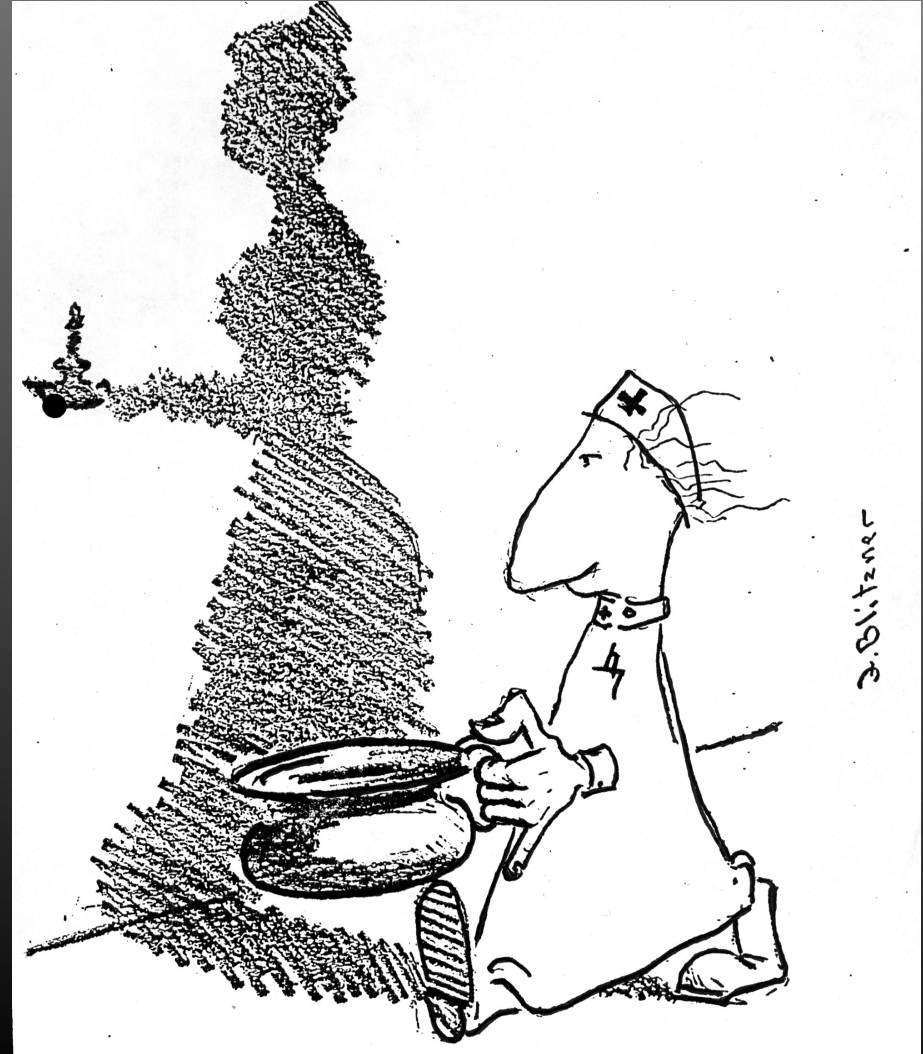

Juridisk holdbart , faglig forsvarlig men moralsk forkastelig

Etiske dilemma

Hvilket etiske dilemma opplever jeg personlig mest krevende i min jobb NÅ?

Diskurs-etisk modell

- Saken
Fakta og forståelse
- Involverte parter
Rangering og konsekvenser
- Ethiske dilemma
Verdier på prøve
- Aktuelle handlingsalternativ
Rangering og konsekvenser
- Løsningsforslag
Mulige anbefalinger

MORALSK STRESS

*Når jeg vet hva jeg bør men ikke får
det til*

*De med sterk etisk sensitivitet har
det vanskeligst*

E.Severinsson

Det er ikke bare arbeidet som
belaster personalet, men det
moralske ansvaret!

**”Å stå i forenede
motsetninger”**

(Kari Martinsen)

Navigasjonshjulet

Kilde: *Se Gorillaen!*
Øyvind Kvalnes

Læring om etiske læringsprosesser

Det er forskjell på

- ▶ Egenrefleksjon
- ▶ En reflekterende hverdagskultur
- ▶ Systematiske refleksjonsstunder
- ▶ Personlig veiledning
- ▶ Diskurs om etiske dilemma
- ▶ Debriefing

hvis jeg skal vare lenge

Bærekraftig etikkarbeid

Bærekraften ligger i

1 Felles kjerne av etikk forståelse

møtets etikk, bevissthet / innsikt om egen og andres innflytelse

2 Lederforankringen, hverdagsledelse og kulturutvikling

(walk the talk, – på alle nivå)

3 Brukerperspektivet ; gjenkjennelsen, narrative, inntrykkene,

– den virkelige virkeligheten

4 Kritisk, analytisk hverdagskultur med systematisk kollegarefleksjon

5 De ”rette” fasilitatorer (refleksjonsledere) og

vedlikehold av dem

6 De implementerte og forankrede verktøy

Fra verktøy til innhold

7 Kraften i det langsiktige, hvis vi skal vare lenge

Tro på det vi tror på, og gjøre det , – langsomt, langvarig, langsiktig.

Det koster, det krever frimodig åpenhet

Hvis jeg skal vare lenge

*Du skal ikke klistre fine øyeblikk opp
på veggen i tankene
og forgylle dem med lengselen din
Du skal kjøre spettet hardt innunder
arrete hverdager og vippe dem opp
En etter en
Det er derfor livet har deg på
mannskapslista*

Kolbein Falkeid

Marie Aakre

JAKTEN PÅ DØMMEKRAFT

Praksisnært etikkarbeid i helsetjenesten

